

บทที่ 3 วิธีการ และขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเอง และใช้กระบวนการของการวิจัยเชิงคุณภาพและบรรยาย โดยการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ องค์ประกอบของการดำเนินการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
5. การวิเคราะห์และแปลความของข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูล

1.1 พื้นที่ในการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ พื้นที่หมู่บ้านป่าเลา หมู่ที่ 3 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีคนไทยอีสาน อาศัยอยู่จำนวนมาก

1.2 เอกสารเกี่ยวกับประวัติชุมชน แผนที่ชุมชน โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 2) บ้านป่าเลา

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

- 2.1 ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาสวัดต่างๆ
- 2.2 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ มัคทายก
- 2.3 ผู้อาวุโส ได้แก่ ผู้เฒ่าที่อพยพมาอยู่ครั้งแรก
- 2.4 เด็กและวัยรุ่น ได้แก่ เด็กที่อยู่ในวัยเรียน และวัยรุ่นที่อยู่ในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน
- 2.5 ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้าน

2.6 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มปลูกหม่อน เลี้ยงไหม กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบบันทึกข้อมูลสนามผู้วิจัย ได้ใช้แบบบันทึกข้อมูลในสนาม โดยได้จัดเตรียมหัวข้อไว้ล่วงหน้าเพื่อจดบันทึกข้อมูล ใช้แบบบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้การสัมภาษณ์ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบข้อมูล และใช้กล้องถ่ายภาพทำการบันทึกภาพและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังได้บันทึกภาพบุคคลต่างๆ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านกายภาพ และสามารถนำไปรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์ต่อไป

3.2 แบบสัมภาษณ์ (interview) ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) โดยผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับ การปรับตัวและการดำรงรักษาวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมใหม่ของชาวอีสานอพยพ

3.3 แบบสอบถาม (questionnaere) การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามชนิดมีโครงสร้างขึ้นมาชุดหนึ่งประกอบด้วย

1. ชุดคำถามข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในงานบุญชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีค่าความเชื่อถือของแบบสอบถามอยู่ในเกณฑ์สูง ($r = .8038$)
2. ชุดคำถามข้อมูลเกี่ยวกับความคิดที่เกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญของงานบุญต่าง ๆ ซึ่งมีค่าความเชื่อถือของแบบสอบถามค่อนข้างสูง ($r = .7606$)
3. ชุดคำถามข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งมีค่าความเชื่อถือของแบบสอบถาม ค่อนข้างสูง ($r = .7620$)
4. ชุดคำถามเกี่ยวกับข้อมูลการปรับตัวที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการขยายตัวของเมืองและสภาพแวดล้อมตลอดจนเศรษฐกิจที่มีต่อวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งมีค่าความเชื่อถือของแบบสอบถามอยู่ในเกณฑ์สูง ($r = .8685$)
5. ชุดคำถามข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงรักษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งมีค่าความเชื่อถือของแบบสอบถามในระดับปานกลาง ($r = .3979$)

จากค่าความเชื่อได้ของชุดแบบสอบถามซึ่งวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) ของ Cronbach (บุญชม, 2541) นั้น พบว่าทุกชุดคำถามมีค่า

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r \geq .76$) มีเพียงชุดที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมอีสานที่มีค่า $r = .3979$ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง นับว่าเป็นชุดแบบสอบถามที่มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ระยะแรก กำหนดหัวข้อศึกษาเกี่ยวกับประวัติชุมชน ที่ตั้ง และแผนที่ทางกายภาพ เนื่องจากเป็น หมู่บ้านที่ย้ายอพยพมาจากถิ่นเดิมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อเปรียบเทียบพื้นที่ทางกายภาพ มีการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและจากการสังเกตของผู้วิจัย นอกจากนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้าน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การปกครองและสิ่งแวดล้อม สัมภาษณ์ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านวิถีชีวิตของชุมชนก่อนและหลังการอพยพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ประเพณีค่านิยม ความคิด และระบบความเชื่อ จากเจ้าอาวาสวัดป่าเลา ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าเลา ผู้นำพิธีกรรม ครูโรงเรียนดงมหาวัน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

ระยะที่สอง ผู้วิจัยได้เข้าไปพื้นที่แบบเจาะลึกโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตจากผู้ให้ข้อมูลหลักศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ อาชีพ ความสัมพันธ์ของชุมชน เงื่อนไขและปัจจัยที่มีอิทธิพลการปรับตัวและการธำรงรักษาวัฒนธรรม ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน การก่อสร้างห้องน้ำห้องส้วมในวัด ร่วมงานบุญแจกข้าว งานบุญบวช งานกินตอง ร่วมเวียนเทียนในวันมาฆบูชา และสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน มีการบันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยกล้องถ่ายรูป ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด ด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกัน จากบุคคลในหมู่บ้านจำนวนหนึ่งเพื่อพิจารณาว่ามีความสอดคล้องและเชื่อถือได้หรือไม่ ข้อมูลใดเป็นจริงมากที่สุด อีกทั้งเป็นการตรวจว่าข้อมูลที่ได้มานั้นสามารถตอบคำถามหรืออธิบายครอบคลุม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่

3.5 การวิเคราะห์และการแปลความหมายข้อมูล

นำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยสถิติขั้นพื้นฐานในรูปของความถี่และร้อยละ เปรียบเทียบความแตกต่างของอัตราส่วนด้วยไคสแควร์ (chi-square) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นนำเอาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างความคิด ความเข้าใจในข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วนำเสนอในรูปของการบรรยายต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University